

บทที่ 18
พระเจ้านิโคลัสที่ 2 : ค.ศ. 1894 – 1912
พระเจ้าซาร์พระองค์สุดท้าย

Significant Dates

Reign of Nicholas II.....	1894-1917
October Revolution.....	1905
First Duma.....	1906
Russo-Turkish War.....	1828-1829
Rusoc-Japanese War.....	1904-1905
February Revolution.....	1917
Abdication of Nicholas II.....	1917
Kerensky Government.....	1917

พระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 3 นั้นทรงเป็นกษัตริย์เอกาธิปัตย์พระองค์สุดท้ายที่ทรงมีพระโอรสผู้ทรงมีพระอุปนิสัยแตกต่างไปจากพระองค์โดยสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย จิตใจ หรือแม้ความแน่วแน่นในการตัดสินใจทำให้พระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ทรงมีความรู้สึกว้าพระโอรสยังคงเป็นเด็ก ไม่ทรงบรรลุนิติภาวะเพียงพอที่จะทรงสอนหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติพระองค์ในฐานะพระจักรพรรดิได้สิ่งที่ทรงกระทำจึงเป็นการส่งพระโอรสเดินทางไปตะวันออกไกล กรีซ อียิปต์ อินเดียและญี่ปุ่น รวมทั้งไข้ปรีเมื่อปี 1890-1891 พระเจ้าซาร์นิโคลสนั้นทรงถูกเลี้ยงดูมาอย่างเข้มงวดทรงตรัสภาษาเยอรมัน อังกฤษ และฝรั่งเศสได้คล่อง ทรงสนพระทัยในการบริหาร แต่ในการเรียนไม่สนพระทัยนัก

กล่าวได้ว่าพระเจ้าชาร์นิโคลส์ทรงมีเสน่ห์ของราชวงศ์โรมานอฟครบบริบูรณ์ ทรง
ซ่อนความรู้สึกได้เก่งจนไม่มีใครอาจจะไว้วางใจได้ คณะรัฐมนตรีอาจจะออกจากที่เฝ้าไปวันหนึ่ง
ด้วยความเชื่อว่าทุกอย่างจะเป็นไปอย่างที่ดีหวัง แต่จะรู้ว่าเขาคิดผิดในวันต่อมา โดยปรกติพระเจ้า
ชาร์ไม่ทรงโปรดฟังใคร แต่จะเชื่อคนที่อยู่ใกล้ ดังนั้น ผู้ใดที่ต้องการให้ทรงปฏิบัติตามความเห็น
ของตนก็จะต้องรอเฝ้าเป็นคนสุดท้าย

พระจักรพรรดินี¹

พระเจ้าชาร์ทรงอภิเษกกับเจ้าหญิงอลิก (Alix) พระธิดาของแกรนด์ดั๊กแห่งเฮสส์
(Hesse) และเป็นพระนัดดาในสมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรีย เคิมทรงนับถือคริสตศาสนา
นิกายลูเธอรานิสม์ แต่เมื่ออภิเษกสมรสแล้วทรงเปลี่ยนไปนับถือกรีกออร์ทอดอกซ์ โดยพระลักษณะ
นิสัยโดยทั่วไปนั้นทรงขี้อาย ขรึมเครียว ไม่ทรงฉลาดนัก มักจะทรงเจ็บป่วย มีพระอารมณ์รุนแรง
ไม่เป็นที่ชื่นชอบของคนทั่วไป แต่เมื่อทรงอภิเษกแล้วก็ทรงจงรักต่อพระเจ้าชาร์ ทรงเคร่งศาสนา
และทำพระองค์สอดคล้องกับความเป็นอยู่ในประเทศใหม่เป็นอย่างดี

เมื่อทรงมีพระราชธิดา 4 พระองค์แล้ว ได้ทรงมีพระโอรสเป็นองค์สุดท้ายเป็นที่น่า
เสียดายเมื่อทรงทราบในระยะหลังว่า พระโอรสทรงประชวรพระโรคเลือดออกไม่หยุด (haemo-
philia) จนทำให้ในสมัยแห่งพระชนม์ชีพของพระองค์นั้นต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความรู้สึก
นึกคิดที่ว่า

1. ชาร์เรวิชจะต้องหายประชวรและได้เสด็จขึ้นครองราชย์
2. พระนางจะต้องมีส่วนช่วยรักษาอำนาจเอกราชให้คงอยู่ให้จงได้ ทรงมีพระ
ราชคำรัสเสมอว่า "พระเจ้าชาร์ทรงอ่อนแอ แต่ฉันอ่อนแอไม่ได้"

พระราชวงศ์ ทั้งหมดตกอยู่ปลงพระชนม์โดยพวกบอลเชวิก เมื่อปี 1918 ทรงถูกยิงถูก
ปืนพระองค์ออกเป็นท่อน ใช้น้ำกรดราด และทิ้งพระศพไว้ในบ่อถ่านหินร้างแห่งหนึ่งนับเป็นการ
ประหารที่โหดร้ายมาก เพราะองค์ชาร์เรวิชเองก็ทรงประชวรจนต้องอุ้มพระองค์ไปประหาร เป็น
โศกนาฏกรรมครั้งยิ่งใหญ่ของสงครามกลางเมือง ก่อนสมัยกำเนิดของสหภาพโซเวียต (U.S.S.R)

¹โปรดดูรายละเอียด ดร. วิฑิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, นิโคลัสและอเล็กซานดรา (กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน
จำกัด, 2518)

ถ้าจะว่าพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 ต้องเป็นผู้ทรงรับเคราะห์แทนพระราชวงศ์ทั้งหมด ก็คงไม่ผิด ทั้งนี้ เพราะในอดีตนั้นระบอบการปกครองมิได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือดำเนินการจัดการปฏิรูปเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากความก้าวหน้าของระบบอุตสาหกรรม เหตุการณ์คงจะไม่เลวร้ายดังที่เกิดขึ้นในรัชกาลนี้ ถ้าเพียงแต่องค์พระเจ้าซาร์จะทรงเอาพระทัยใส่ และปฏิบัติพระภาระหน้าที่อย่างเอาจริงเอาจังแทนการหมกมุ่นอยู่แต่ความคิดของพระองค์เอง ยึดมั่นในระบบกษัตริย์เอกราธิปไตย มีความอ่อนแอทางการเมืองและมีพระทัยโลเลอย่างที่เป็นอยู่²

นโยบายภายในประเทศ

ก่อนจะถึงเหตุการณ์ปฏิวัติในปี ค.ศ. 1917 นั้นได้มีเหตุการณ์หลายอย่างเกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์ซึ่งมีลักษณะเสมือนเครื่องมือที่จะช่วยตรึงความผูกพันระหว่างพระเจ้าซาร์และราษฎรของพระองค์อย่างสิ้นเชิงจนเกือบจะทำให้ไม่มีผู้ใดสะดุ้งสะเทือนกับโศกนาฏกรรมที่เกิดแก่พระราชวงศ์เลย

รัชสมัยของพระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ 2 นั้นเริ่มขึ้นด้วยการชุมนุมหมู่ชนที่เข้ามารับพระราชทานของขวัญ เนื่องในพระราชพิธีสวมมงกุฎเมื่อปี 1896 ประชาชนเหล่านั้นยื้อแย่งเหยียบกันตายไปถึง 1,300 คน บาดเจ็บอีกจำนวนมาก แต่ในเย็นวันเดียวกันนั้นสมเด็จพระเจ้าซาร์และจักรพรรดินีก็เสด็จงานบอลเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น นอกจากนี้ สภาเซมสโตโวลสกีก็ตั้งความหวังไว้เมื่อตอนเริ่มรัชกาลว่าจะทรงช่วยบรรเทาความตึงเครียดที่เกิดจากการกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ 3 แต่ทั้งหมดหวังเมื่อซาร์ทรงมีพระดำรัสว่า

"It has come to my knowledge, that lately, in some meetings of the zemstva, have made themselves heard from people who have allowed themselves to be (carried away by foolish tancies about the participation of representatives of the zemstva in the general administration of the internal affairs of the state.

²Walther Kirchner, History of Russia, p.156

Let every man know that I will devote all of my strength to the good of my people,, but that I will uphold the principle of autocracy as firmly and as unflinchingly as did my ever-lamented father!"²

นิโคลัสทรงให้บรรดาคณะรัฐมนตรีในสมัยของพระราชบิดาคงอยู่ในตำแหน่งเดิมเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โปเบโดนอสเซฟ วิทท์ และเฟลป์เว สำหรับโปเบโดนอสเซฟนั้นมีอิทธิพลเหนือพระเจ้าซาร์ มาจนถึงปี 1905 โดยมีวิทท์กับเฟลป์เวเป็นคู่แข่ง ภายในราชสำนักก็มีแต่เรื่องคอร์รัปชัน การถอดถอนตำแหน่งระบบราชการไม่มีประสิทธิภาพ พวกเสรีนิยมเริ่มสับสนไม่แน่ใจในเรื่องการปฏิรูปเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญทั้งชั่วคราวและถาวร การก่อการกำเริบขึ้นบ่อย ๆ ขบวนการได้ดินเริ่มดำเนินงานทั้งพวกสังคมนิยมประชาธิปไตย (Social Democrats) และพรรคปฏิวัติสังคมนิยม (Social Revolutionary)

นโยบาย "นิยมนุสเซีย" เริ่มถูกนำมาใช้ในจักรวรรดิอีก โดยเฉพาะในฟินแลนด์มีการสังหารหมู่พวกที่ไม่ใช่ออร์ทอดอกซ์ การต่อต้านยิวเริ่มรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง ไม่มีผู้ใดยอมรับว่าการปฏิรูปแบบเสรีนิยม ตำรวจเริ่มจับกุมอย่างไม่ไยดี ในช่วงปี 1890 นั้น นักเขียนนวนิยายมาร์กก็มีโอกาสเขียนหนังสือของตนขึ้นมาได้ เช่น "Legal Marxists" จุดมุ่งหมายของรัฐบาลในการเปิดโอกาส ดังนั้น ก็เพื่อแบ่งแยกกลุ่มนิยมนมาร์กออกจากกันระหว่างปี 1900-1905 ชูบาตอฟ (Zubatov) อธิบดีกรมตำรวจมอสโกได้เสนอให้มีการจัดตั้งสหภาพการค้าตามกฎหมายทั้งนี้เพื่อดึงเข้ามาอยู่เป็นฝ่ายรัฐบาลเสียและตำรวจก็จะได้มีโอกาสจับตาดูความเคลื่อนไหวของบรรดาผู้นำ มีการจัดตั้งหน่วยตำรวจขึ้นทำหน้าที่ดั่งนี้อีกในหลายเมือง แต่ผลที่ได้ก็คือทำให้กลุ่มสังคมนิยมประชาธิปไตยมีโอกาสรวมกันแน่นแฟ้นขึ้นในที่สุดชูบาตอฟก็ต้องลาออกในปี 1903

เมื่อมีการเคลื่อนไหวที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงในสังคมรุนแรงขึ้น เฟลป์เวก็ได้เสนอวิธีการที่จะเบนความสนใจของประชาชนไปที่อื่นนั่นคือ การทำสงครามย่อยที่ประสบความสำเร็จที่ใดที่หนึ่งนั่นคือสงครามระหว่างปี 1904-1905 คือสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น ซึ่งกลับทำให้รัฐบาลได้รับการตำหนิมากยิ่งขึ้น เฟลป์เวเองก็ถูกลอบสังหารโดยพวก เมื่อเดือนกรกฎาคม 1904 ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ 1905 แกรนด์ ดุ๊ก เซอร์เจียส ข้าหลวงใหญ่ประจำมอสโกและพระสวามีของพระชนิษฐาในสมเด็จพระจักรพรรดินีก็ถูกลอบสังหารด้วย³ ปัญหาทั่วไป ความสับสน

³op.cit., p.196

วุ่นวายในสังคมรัสเซียขณะนั้นเป็นไปอย่างจับต้นชนปลายไม่ถูก แต่ถ้าจะสรุปตามความเห็นของเพลฟ์เวแล้วก็คือ ปัญหาการปฏิรูปที่ดินเพื่อชาวไร่ชาวนาและปัญหาใหญ่ที่ตามมาอีกสามประการคือ ยิว โรงเรียนและกรรมกร⁴

ยิวเป็นปัญหาสำคัญในรัสเซียมานาน ในทัศนะของชาวรัสเซียเวลานั้นถือว่ายิวเป็นศัตรูของศาสนาคริสต์เป็นพวกที่แสวงหาผลประโยชน์จากชาวไร่ชาวนา และเป็นตัวการที่ยุยงส่งเสริมขบวนการปฏิวัติโรงเรียนและมหาวิทยาลัย เพลฟ์เวก็รู้สึกว่่านักศึกษากลายเป็นกลุ่มที่ก่อตัวกันเดินขบวนเพื่อล้มล้าง ปลุกปั่นทางการเมือง ดังนั้น จึงควรยกเลิกการเรียนแบบเก่าให้หมดและเริ่มควบคุมให้ได้รับความยุติธรรมตามควร แต่ก็ไม่ได้ผลอะไรนัก นอกจากนี้ยังปรากฏในรายงานสำรวจเมื่อปี 1901 ว่าพวกกรรมกรนี้ได้กลายเป็นกำลังสำคัญของพวกนักศึกษาเองด้วย

กรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรมของรัสเซียขณะนั้นจะมีลักษณะคล้ายกับกรรมกรในอังกฤษเมื่อ 50-70 ปีก่อน มีชั่วโมงทำงานนาน ค่าจ้างถูก ใช้แรงงานเด็กและผู้หญิงไม่มีการประกันเพื่อให้ความช่วยเหลือเมื่อบาดเจ็บ หรือเจ็บป่วย แม้จะมีการออกกฎหมายกำหนดเวลาทำงาน 11½ ชั่วโมงต่อวัน แต่ก็ใช้ไม่ได้ผล เมื่อกรรมกรไม่มีทางเลือกก็ก่อการสไตรค์หรือเดินขบวนแม้จะเป็นการทำลายกฎหมายก็ตามที่ ระหว่างปี 1899-1903 ซึ่งเป็นระยะเศรษฐกิจตกต่ำนั้น ฐานะของกรรมกรเลวลงทุกที พวกเจ้าของโรงงานต้องขอความคุ้มครองจากตำรวจหรือไม่ก็ต้องตั้งหน่วยป้องกันตนเอง แต่ถึงกระนั้นก็ไม่สามารถระงับการสไตรค์ในที่ต่าง ๆ ได้

นอกจากนี้ การเข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (1904-1905) นั้นรัสเซียก็เป็นฝ่ายแพ้อย่างยับเยินต้องหันกลับมาแก้ไขเศรษฐกิจด้วยการเพิ่มภาษี ประชาชนอดอยากหิวโหยมากขึ้นชาวนาเริ่มการปฏิวัติ เผาบ้านของเจ้าของที่ดินนับไม่ถ้วน อารมณ์ปฏิวัติกรุ่นทั้งในหมู่ชาวนาและกรรมกร มีเสียงเรียกร้องให้พระเจ้าซาร์ประทอนรัฐธรรมนูญ เลือกผู้แทนราษฎร แต่พระเจ้าซาร์ทรงเฉยเสีย

อย่างไรก็ดี เมื่อเพลฟ์เวถูกส่งทหารไปแล้วผู้ที่ได้รับตำแหน่งแทนก็คือ เจ้าชายปีเตอร์ สวยาโตพอลค์เมิร์สกี (Peter Svyatopalk-Mirsky) ข้าหลวงใหญ่จากวิลนาเขาได้ประจักษ์

⁴Sydney Harcave, *The Russians Revolution of 1905* (London : Colliers Books, 1970) p.21

ว่าเมื่อถึงปี 1904 นั้น สิ่งที่ประชาชนต้องการก็คือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเขาจึงเสนอขึ้น
แรกให้มีการให้เสรีภาพแก่พลเมืองบางส่วนและเปลี่ยนตัวสมาชิกภาพแห่งชาติ บางคนข้อเสนอของ
เขาได้รับการโต้แย้งอย่างเผ็ดร้อนโดยเฉพาะจากโพลีโทโนสเชฟ ยืนยันว่าจะรักษารบอบเอกา
ธิปไตยไว้ถึงที่สุด

ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน 1904 เมิร์สก็เสนอให้เปิดประชุมสภาเซมสโตวส์เรียก
ร้อง

1. เสรีภาพทางการเมืองและศาสนา
2. ความเสมอภาคทางกฎหมาย
3. การขยายอำนาจการปกครองตนเอง
4. แก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีรัฐบาลเลือกตั้ง

ต่อมาในวันที่ 25 ธันวาคม 1904 พระจักรพรรดินีก็ทรงลงพระนามในกฎหมายอนุมัติ
ให้มีการปฏิรูปแต่จะต้องไม่ให้เกิดกระทบกระเทือนต่อกฎหมายพื้นฐานของจักรวรรดิ พร้อมทั้งมีประ-
กาศห้ามการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านรัฐบาลทุกชนิด "การเคลื่อนไหวทางการเมือง" ทุกอย่างก็ยุติ
โดยที่ความไม่พอใจยังคงมีต่อไป

การรวมพลังการเมือง⁵

เมื่อความพยายามที่จะต่อสู้ "ทางการเมือง" หยุดชะงักลง ฝ่ายที่มุ่งเปลี่ยนแปลง
โดยสันติก็เริ่มงานของตน โดยมีสหภาพปลดปล่อย (Union of Emancipation) มียอร์ช
เพลกานอฟ ลีภัยอยู่สวิตส์เป็นผู้นำพยายามรวมกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อสร้างพลัง รวมกลุ่ม SR's
และพรรคย่อยอื่น ๆ ที่มีความมุ่งหวังอันเดียวกัน ถึงประมาณเดือนธันวาคม กลุ่มการเมืองเหล่านี้
ก็พร้อม แม้จะไม่ได้รวมกับพวกบอลเชวิค เนื่องจากพวกบอลเชวิคไม่สนใจการรวมกลุ่มกับเสรีนิยม
แต่ก็มีพวกเมนเชวิคเข้าร่วมในพรรค SD ด้วย เพราะอย่างน้อยก็ถือจุดมุ่งหมายร่วมกันว่าต้อง
การเปลี่ยนแปลง โดยยังมีได้มีการกำหนดว่าจะเริ่มงานเมื่อใดและในวิธีใด พรรคการเมืองเหล่านี้นั้นคือ

⁵Fred Schulze, *Russia in Perspection* (New York : Maden Book Company Inc., 1967) p.58

1. Russia Social Democratic Labour

ตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1898 เป็นพวกมาร์กซิสต์หัวรุนแรง มีหัวหน้าคือ เลนิน และ มาร์ตอฟ ต่อมา ค.ศ. 1903 พรรคนี้แยกออกเป็น

ก. บอลเชวิค (ฝ่ายเสียงข้างมาก) ต้องการเฉพาะผู้มุ่งการปฏิวัติโดยเฉพาะ

ข. เมนเชวิค (ฝ่ายเสียงข้างน้อย) หัวหน้าพรรคคือมาร์ตอฟ ต้องการทั้งผู้มุ่งการปฏิวัติและผู้เห็นชอบในการปฏิวัติ แต่ไม่จำเป็นต้องร่วมมือด้วย

2. Social Revolutionary

เป็นทายาทของขบวนการปอปลิสต์หัวรุนแรงมีหัวหน้าคือวิกเตอร์ เซอร์นอฟ มี นักศึกษาร่วมด้วยมากความสนใจเหมือนพวกปอปลิสต์คือประชาชนและชาวนา ต้องการที่ดินทั้งหมดเป็นของรัฐ โดยใช้วิธีการก่อการร้าย เช่น ลอบสังหาร เครื่องมือในการปฏิวัติก็คือชาวนา

3. Union of Liberation ค.ศ. 1903

สมาชิกคือปัญญาชนและข้าราชการ พวกนี้ต้องการรัฐธรรมนูญ จัดเป็นกลุ่มเสรีนิยม⁶ ที่ต่อมาแตกออกเป็น 2 พรรค คือกลุ่ม Constitutional Democrats (cadets) มีมิลยูคอฟเป็นหัวหน้าพรรคและกลุ่มที่ 2 คือ The October มี ญูชคอฟ เป็นพวกประนีประนอมกับซาร์เมื่อทรงประทานรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 1905 คือ

การปฏิวัติ ค.ศ. 1905

วันอาทิตย์นองเลือด (Bloody Sunday)

นักประวัติศาสตร์บางส่วนแสดงความคิดเห็นว่าการปฏิวัติปี 1905 นี้มีฐานะเป็นเสมือน "การซ้อมใหญ่" เพื่อการปฏิวัติ ค.ศ. 1917 การปฏิวัติที่เกิดขึ้นไม่ใช่เป็นเหตุการณ์เดียว แต่มีลักษณะเป็นผลรวมยอดของเหตุต่อด้านต่าง ๆ ที่ดำเนินมาตลอดปี และเริ่มด้วยเหตุการณ์จลาจลที่ เรียกว่า "วันอาทิตย์นองเลือด"

⁶V. Nicholas Riasanovsky, *A History of Russia* (New York : oxford, 1971) p.440

เหตุการณ์เริ่มเมื่อวันที่ 22 มกราคม 1905⁷ มีการสไตรค์ที่โรงงานพูคิลอฟในเซนต์-ปีเตอร์สเบิร์กประชาชน 20,000 คนมาชุมนุมกันอย่างสงบ (มีทั้งกรรมกรและครอบครัว) มีผู้นำคือหลวงพ่อกาปอง หัวหน้าสหภาพที่จัดตั้งขึ้นอย่างถูกกฎหมายที่ได้กล่าวถึงแล้วมีความมุ่งหมายสำคัญก็คือจะเดินขบวนไปยังพระราชวังฤดูหนาวเพื่อเรียกร้องให้พระเจ้าซาร์ทรงพิจารณาคำขอที่สภาเซมสโตสโวสกีได้ทูลเกล้าเสนอไว้แล้ว มีอาทิเช่น

1. ขอให้กำหนดเวลาทำงานเพียง 8 ชั่วโมง
2. กำหนดค่าจ้างแรงงานต่ำสุดให้พอเลี้ยงตัวได้
3. ขอให้มีการตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ มีการเลือกตั้งทั่วไปแบบลงคะแนนลับ

หลวงพ่อกาปองมีความหวังอย่างเต็มเปี่ยมว่าพระเจ้าซาร์จะไม่ทรงปฏิเสธข้อเสนอทั้งหมดและไม่มียะไรรุนแรง ทั้งนี้ เพราะข้อเสนอทั้งหมดได้ถูกส่งไปทูลเกล้าฯ ถวายก่อนหน้านี้อย่างแล้วเมื่อวันที่ 21 มกราคม 1905 ในนามของกรรมกรแห่งกรุงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก

ผู้เดินขบวนและครอบครัวเหล่านั้นไม่ถืออาวุธ เคนร้องเพลง ถือนิคมรูปปั้นและพระบรมฉายาลักษณ์ของพระเจ้าซาร์มาด้วย เมื่อมาพร้อมกันแล้วก็เผชิญหน้ากับกองทหารและตำรวจที่พยายามผลักดันให้ผู้เดินขบวนล่าถอย ฝ่ายเดินขบวนปฏิเสธ กองทหารก็ระดมยิงเข้าไปฝูงชนอย่างดุเดือดที่แยกหน้าพระราชวังฤดูหนาวนั่นเองฝูงชนที่รอดตายก็กระจัดกระจายหนี แต่การจลาจลในจุดต่าง ๆ ภายในเมืองก็เกิดขึ้นเป็นระยะ มีนักศึกษาเป็นผู้นำเป็นกลุ่ม ๆ จนถึงกลางคืนนั้น การจลาจลก็ยุติลง ตำรวจและทหารก็เข้ารักษาสถานการณ์ทุกจุด

ผลจากการระดมยิงปรากฏว่ามีผู้เสียชีวิต 96 คนบาดเจ็บ 333 คน (เสียชีวิตภายหลัง 34 คน) เป็นตัวเลขของทางราชการ ซึ่งมีผู้ยืนยันว่าที่จริงแล้วก็มีผู้เสียชีวิตมากกว่านั้น เนื่องจากการเคลื่อนย้ายศพและผู้บาดเจ็บออกจากที่เกิดเหตุก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์จะยุติ อย่างไรก็ตาม ข่าวกึ่งปรากฏออกไปก็คือ ทหารตำรวจยิงประชาชนที่ปราศจากอาวุธ นอกจากนี้ ก็มีแต่ผู้หญิงและเด็ก ความฝันของหลวงพ่อกาปองกลายเป็นการสร้างเหตุการณ์ "วันอาทิตย์นองเลือด" ซึ่งเมื่อเหตุการณ์ผ่านไปแล้วพระเจ้าจักรพรรดิก็ทรงพยายามให้ความช่วยเหลือครอบครัวของผู้ตายและบาดเจ็บ ตั้งคณะ

⁷ตามปฏิทินจูเลียนซึ่งรัสเซียใช้วันที่ 9 (วันอาทิตย์) ปฏิทินใหม่ (Gregorian) ที่ใช้ปี 1913 จะเร็วกว่าปฏิทินเก่า 13 วัน

กรรมการขึ้นมาเพื่อพิจารณากฎหมายแรงงาน แต่ก็เป็นการสายเกินไป ประชาชนทั่วไปเริ่มเห็นใจและเริ่มเชื่อในคำอ้างของพวกมาร์กซิสต์ อารมณ์ปฏิวัติแผ่ขยายในมวลชน กล่าวได้ว่าพลร้ายแรงที่สุดของการนองเลือดครั้งนี้คือ "ความแตกแยกระหว่างซาร์กับกรรมกรจำนวนมากซึ่งยังเคารพเลื่อมใสพระเจ้าซาร์อยู่จนจนถึงวันอาทิตย์นองเลือด การแตกแยกนั้นก็เกิดขึ้นอย่างเด็ดขาด"

ข่าวการสังหารนี้แพร่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว ประจวบกับการพ่ายแพ้ของกองทัพรัสเซียที่ปอร์ท อาร์เธอร์ก็ทำให้ประชาชนต้องการปฏิวัติในเดือนมกราคม พวกกรรมกร 400,000 คนสไตรค์ และต่อมาเพิ่มเป็น 2.7 ล้านคน การปฏิวัตินั้นที่รุนแรงที่สุดก็คือในกลุ่มที่ไม่ใช่เชื้อชาติรัสเซีย (โปลแลนด์ ฟินแลนด์ แค้วนบอลติก และคอเคซัส) ซึ่งผลกระทบกระเทือนไปถึงเอเชียกลาง และไซบีเรียด้วย ประชาชนเรียกร้องรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย เหตุการณ์ร้ายแรงที่สุดก็คือในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 1905 แกรนด์ ดุค เซอร์ เจย์ พระปิตุลาของพระเจ้าจักรพรรดิซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ต่อต้านประชาชนอย่างรุนแรงถูกลอบสังหารโดยสมาชิกของกลุ่ม Social Revolutionary คืออิวาน กาลยาเยฟ (Ivan Kalyayev)

สำหรับสถานะของบัลลังก์ ในช่วงนั้นยังไม่กระทบกระเทือนนัก เนื่องจากทหารยังคงจงรักภักดีต่อซาร์ ตำรวจก็ยังคงเข้มแข็ง กลไกของการบริหารก็ยังคงดำเนินไปตามปกติ มีการแต่งตั้งเพิ่มเติมคือ ทรีปอฟ (Trepov) ผู้ปราบปรามการปฏิวัติอย่างแข็งขัน ได้เป็นข้าหลวงใหญ่ของเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก และอเล็กซานเดอร์ บูลิยีน (Alexander Bulygin) ได้เป็นรัฐมนตรีมหาดไทยแทนเมอร์สกี

ในเดือนมีนาคม ก็ทรงออกประกาศว่าได้ทรงแต่งตั้งให้บูลิยีนเป็นผู้ดำเนินการวางแผนโครงการเพื่อเตรียมการเลือกตั้งผู้แทน ที่จะต้องประกอบด้วย "คนที่มีคุณค่าที่สุด เข้าเตรียมงานเกี่ยวกับอำนาจนิติบัญญัติ" แต่อย่างไรก็ตามประกาศฉบับนี้ก็ไม่อาจหยุดยั้งการปฏิวัติที่ก่อหวอดขึ้นในที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกองทัพเรือ ซึ่งผลการโฆษณาชวนเชื่อของพวกโซเชี่ยลิสต์ประสบความสำเร็จลูกเรือโบเตกิน แห่งฐานทัพที่ทะเลดำ ก่อเหตุขึ้นในเดือนมิถุนายน 1905 ยึดเรือและมุ่งตรงไปเมืองโอเดสซา (Odessa) ซึ่งกำลังมีการสไตรค์เช่นกัน ลูกเรือเหล่านี้เรียกร้องไปยังกองเรืออื่น ๆ ให้ร่วมมือด้วย มีหน่วยเดียวที่ตกลง ทำให้ลูกเรือเหล่านี้หวาดเกรงว่าจะ

ต้องได้รับโทษร้ายแรง จึงตัดสินใจหนีไปยังรูเมเนีย

บุลยีนเตรียมจัดตั้งสภาที่ปรึกษา ผ่อนคลายกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้มีลักษณะยืดหยุ่นขึ้น เตรียมการสงบศึกกับญี่ปุ่น การแก้ไขบางสิ่งบางอย่างนี้ก็เป็นที่หวังว่าจะช่วยรักษาความสงบภายในประเทศได้ แต่ข้อเท็จจริงไม่เป็นดั่งนั้น เพราะความสงบเป็นครั้งคราวนั้นกลายเป็นการถอยไปตั้งหลักของฝ่ายต่อต้าน เพื่อเตรียมการสู้ในยกต่อไป

ผู้นำการต่อต้านในตอนนั้นก็คือพวกเสรีนิยมได้รวมกันจัดตั้งสหภาพขึ้นเป็นสหภาพครู สหภาพวิศวกรและสหภาพทนายความ ต่อมาก็รวมสหภาพเหล่านี้เข้าด้วยกันเป็น "สหภาพแห่งสหภาพ" (Union of Union)⁸ มีประธานสหภาพคือ ปอล มิลยูคอฟ (Milyukov) ต่อมาสหภาพแรงงานก็เข้ามาร่วมด้วย ทำหน้าที่คล้ายฝ่ายซ้ายของสหภาพ ต่อมาในเดือนกรกฎาคม ก็มีการจัดตั้ง All-Russian Peasants Union ได้เข้าร่วมในสหภาพแห่งสหภาพนี้ด้วย ความสนใจของชาวนาก็คือต้องการให้จัดสรรที่ดินของซาร์และขุนนางแบ่งให้กับชาวนาชาวไร่⁹

กฎหมายบุลยีนในสภาดูมา

พวกเสรีนิยมฝ่ายซ้าย พวกนิยมิโซเชียลิสต์และอื่น ๆ พวกกันสิ้นหวังที่จะผลักดันให้มีการเลือกตั้งและเตรียมการร่างรัฐธรรมนูญอย่างเด็ดขาด เมื่อทางฝ่ายรัฐบาลได้ออกประกาศเมื่อเดือนสิงหาคม (วันที่ 19) เป็นกฎหมายเตรียมการจัดตั้งสภาดูมา กฎหมายนี้ก็คือกฎหมายบุลยีนเตรียมการเรื่องสภาดูมา กำหนดเป็นสภาที่ปรึกษา มีการเลือกตั้งแต่กำหนดบทบัญญัติที่โน้มเอียงไปใน การให้ประโยชน์เฉพาะเจ้าของที่ดินและชนชั้นสูงไม่ใช่สภาร่างรัฐธรรมนูญหรือสภานิติบัญญัติตามรูปแบบ

สหภาพเหล่านี้ต่างถกปัญหาว่าควรจะยอมรับการเลือกตั้งนี้หรือไม่ ฝ่ายขวาเห็นว่าควรเข้าร่วมด้วยในการเลือกตั้ง เพื่อจะได้เข้าไปแก้ไขให้ถูกต้องในสภา แต่พวกฝ่ายซ้ายและโซเชียลิสต์ตัดสินใจบอยคอตต์ และยังคงเรียกร้องหาสภาร่างรัฐธรรมนูญต่อไป

⁸ Harcave, *op.cit.*, pp. 413-414

⁹ Sturley, *op. cit.*, p.106

การสไตรค์เดือนตุลาคม

ในช่วงฤดูใบไม้ร่วงเมื่อปี 1905 นั้น แม้ความไม่พอใจจะคุกรุ่นอยู่ทั่วไปก็ยังสงบเงียบ กรรมกรได้ค่าแรงต่ำ การครองชีพฝืดเคือง จึงเริ่มจับกลุ่มผนึกกำลัง พวกชาวนาวิกโยธิน จลาจลทั่วไป พวกนักปฏิวัติก็ได้อาศัยการเริ่มให้เสรีภาพแก่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เมื่อต้นเดือนกันยายน เปลี่ยนชั่วโมงเลคเชอร์เป็นการปลุกระดมพวกหัวรุนแรงโดยตำรวจไม่กล้าเข้าไปจับกุม

ต่อมาในเดือนกันยายน พวกกรรมกรในโรงพิมพ์ของมอสโคว์ได้ก่อการสไตรค์ เหตุการณ์บานปลายจนเป็นการลุกฮือขึ้นทั่วไป กล่าวคือกรรมกรในโรงงานอื่น ๆ เข้าร่วมด้วย ในที่สุดก็ถึงขั้นปะทะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ กรรมกรโรงพิมพ์แห่งเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กแสดงความเห็นใจรวมทั้งก่อนที่การก่อการนั้นจะถูกปราบปรามพวกกรรมกรรถไฟก็เริ่มรวมตัวกันขึ้นบ้าง พวกเหล่านี้ได้รวมตัวกันเรียกร้องค่าแรงงาน ตลอดจนสวัสดิการอื่น ๆ บรรดาหัวหน้าถูกจับกรรมกรรถไฟสายมอสโคว์-คาซาน ประกาศหยุดงานประท้วงต่อมาก็หยุดงานทั่วประเทศ พนักงานโทรเลข พนักงานไปรษณีย์ เสมียนธนาคาร ครู นักเรียนและกรรมกรโรงงานเข้าร่วมด้วย ในที่สุดภายใน 2-3 สัปดาห์กิจกรรมทุกประเภทในรัสเซียก็หยุดชะงักหมด กระทั่งเอนไปถึงไม่มีเรือลำเลียงข้าวออกสู่ตลาด ชาวนาจึงเริ่มปฏิกริยาด้วย ถึงตอนนี้ฝ่ายขบวนการปฏิวัติก็มองเห็นว่าเหตุการณ์ได้สุกงอมสร้างบรรยากาศแห่งการปฏิวัติขึ้นแล้ว ถ้ามีการเคลื่อนไหวโดยใช้กำลังเหล่านี้อย่างถูกต้องก็จะมีผลไปถึงการล้มอำนาจเอกราชได้ จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติขึ้นตามจุดสำคัญ ในกรุงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กคณะโซเวียต (council) ของกรรมกรปฏิวัติและปัญญาชนก็ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นแกนนำ

ความก้าวหน้าไปสู่ระบอบรัฐธรรมนูญ
การเปลี่ยนยุทธวิธี

เมื่อตอนเริ่มการสไตรค์นั้น พระเจ้าซาร์ทรงหวังอย่างเต็มที่ว่าจะสามารถยุติการปฏิวัติได้แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็ทรงตระหนักว่าถ้าใช้กำลังปราบปราม เหตุการณ์จะบานปลายไปถึงขั้นเกิดสงครามกลางเมืองด้วยเหตุนี้จึงทรงตัดสินใจสั่งพระทัยหันไปปรึกษาวิหิต ซึ่งเพิ่งเดินทางกลับจาก

ปอร์ทสมัท ยอมรับให้ประชาชนเข้ามามีสิทธิมีเสียงในการบริหารประเทศด้วยและให้มีการวางกฎหมายพื้นฐานสิทธิพลเมือง พระเจ้าซาร์เองทรงรู้สึกฎหมายดังกล่าวนั้นไม่เป็นที่สัพพะอารมณ์ของพระองค์และพระจักรพรรดินี แต่ก็จำเป็นต้องผ่านกฎหมายดังกล่าวนั้นออกมา โดยที่วิทย์ไม่ได้เกี่ยวข้องในการดำเนินการต่อไปอีก

ประกาศเดือนตุลาคม (The October Manifesto)

ด้วยความไม่เต็มพระทัยอย่างยิ่งพระเจ้าซาร์ทรงลงเลพระทัยอยู่ถึง 2 วันหลังจากการร่างประกาศของพระจักรพรรดิเสร็จสิ้น ก็ทรงลงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม ในประกาศซึ่งถูกเรียกว่า "The October Manifesto" มีข้อความสำคัญคือ¹⁰

1. ให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการพูด การประชุมกัน และมีสิทธิจัดตั้งสหภาพได้
2. ให้สิทธิแก่ประชาชนทั่วไปทุกชั้นวรรณะในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภา

Дума

3. จะไม่มีการออกกฎหมายโดยไม่ผ่านสภา Дума
4. ให้สภา Дума ทำหน้าที่ออกกฎหมายปกครอง

ความสำคัญของประกาศเดือนตุลาคมฉบับนี้คือการเริ่มต้นสมัยการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของรัสเซีย

เมื่อประกาศฉบับนี้เผยแพร่ออกไป ประชาชนก็พากันชื่นชมกันด้วยการจัดการเดินขบวนขนาดใหญ่ประชาชนร้องเพลง "Marseillaise"¹¹ ฉลอง แต่ถึงกระนั้นก็มีฝ่ายที่ไม่เชื่อว่าจะเป็นผลจริงเช่นหนุ่มน้อยผู้หนึ่งแห่งพรรค Social Democrat คือลีออน ทรอตสกี (Leon Trotsky) นำขบวนฉีกประกาศตุลาคมฉบับนั้นต่อหน้าฝูงชน หลายกลุ่มรวมตัวกันต่อต้านฝ่ายที่กำลังฉลอง เพราะเห็นว่ากฎหมายฉบับนี้มีได้สนองเจตนารมณ์ของประชาชนส่วนใหญ่แต่ก็ทำเพื่อเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดเท่านั้น กล่าวคือทำให้คนทั่วไปโล่งใจว่าการปฏิวัติได้ผ่านพ้นไปแล้ว

¹⁰ Basil Dmytryshyn, *Imperial Russia* (Illinois : The Dryden Press, 1974) p.384

¹¹ เป็นธรรมเนียมของการปฏิวัติในยุคนั้น

เพื่อเป็นการรักษาสัญญาตามประกาศฉบับนั้น พระจักรพรรดิก็ทรงประกาศปลดปล่อยนักโทษการเมืองเลิกการเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ และในปีค.ศ. 1906 เลิกการชำระค่าเช่าซื้อของชาวนาที่จ่ายเงินมาครั้งหนึ่งแล้ว อย่างไรก็ตาม การเลิกการเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์ก็กลายเป็นโอกาสให้มีการตีพิมพ์บทความของนักปฏิวัติหลายบททีเดียว

ฝ่ายขวาสุดคือพวกนับถือออร์ทอดอกซ์เข้มข้นและชนชั้นสูงให้ความเห็นว่าประกาศเดือนตุลาคมนั้นเกิดมีขึ้นเพราะแรงผลักดันของพวกนิยมปฏิวัติมิใช่จากความต้องการแท้จริงของประชาชน จึงเกลียดชังพวกนี้อย่างรุนแรงถึงกับประกาศว่าคนเหล่านั้นคือศัตรูของรัสเซียคนที่กลายเป็นเป้าแห่งความเกลียดชังก็คือวิห์เพราะเป็นคนชักชวนให้พระเจ้าซาร์ทรงร่างประกาศฉบับนี้จึงจับกลุ่มรวมกันเป็นแนวร่วมรักชาติ "Black Hundreds" มีสหภาพผู้นำคือ Union of the Russian People มีประธานคือ ดร.อเล็กซานเดอร์ดูโบรวิน (Alexander Dubrovin) เป็นกลุ่มชนชั้นสูงและเจ้าของที่ดินได้รับการสนับสนุนจากแกรนด์ ดยุค นิโคไลส นิโคไลวิช (Nicholas Nikolaievich) และปีเตอร์เตอร์โนโว (Peter Durnovo) รัฐมนตรีมหาดไทยต่อจากบูลิณประกาศหลักการคือ "ความอยู่ดีกินดีของประชากรรัสเซียจะคงอยู่ได้ด้วยการรักษาครีตศาสนา นิยายออร์ทอดอกซ์ การรักษาอำนาจเอกราชและชาตินิยม" จุดโจมตีของสหภาพนี้คือนักปฏิวัติพวกเสรีนิยม ชนหม่นน้อยและยิว

การดำเนินการของกลุ่มได้รับความสนับสนุนจากตำรวจข้าราชการ โดยทั่วไป ใช้อาวุธโจมตียิวอาร์เมเนีย โปแลนด์และพวกฟินน์โดยเฉพาะ ส่วนพวกปัญญาชนก็อยู่ในเป้าหมายทั่วไปมีการล่าสังหารคนที่ถูกหมายหัว หน่วยใดคินนี้เป็นหน่วยเฉพาะของข้าราชการระดับรองก็จริงแต่เนื่องจากมีชั้น "หัวกะทิ" ของข้าราชการระดับสูงบางพวกรับรองจึงไม่มีผู้ใดกล้าแตะต้องหรือขัดขวาง

ในปีค.ศ. 1906 ได้มีการรวมกลุ่มชนชั้นสูงที่หวาดกลัวการลุกฮือของชาวนาได้จัดการประชุมที่มอสโคว์ เพื่อวางหลักการพื้นฐาน ต่อมาก็ส่งตัวแทนไปประชุมที่กรุงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก เป็น "First Congress of the Representatives of the Nobles societies" และจัดตั้ง "Council of the United Nobility" ขึ้นทำหน้าที่เป็นปากเสียงของกลุ่ม กลุ่มต่อต้านอื่น ๆ ก็มีอาทิเช่น

1. Party of Rightful Order

2. Monarchists-Constitutionalists

เป็นกลุ่มที่พอใจในประกาศเดือนตุลาคม และจะต่อต้านทุกฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับคำประกาศนี้ บุคคลสำคัญอื่น ๆ ที่ควรกล่าวชื่อนามก็คือ อเล็กซานเดอร์และนิโกลัสกูชอฟ (Alexander and Nicholas Guchkov) ไมเคิล รอดซยันโก (Michael Rodzyanko) เจ้าชายนีโกลัส โวลคอนสกี (Nicholas Volkonsky) และดิมิทรี ชิโปฟ (Dimitry Shipov) จัดตั้งสหภาพ 17 ตุลาคม (Union of October 17th)¹² แต่เป็นที่รู้จักกันในนามว่า "October Party"

สำหรับกลุ่มลิเบอรัลฝ่ายขวาของสหภาพนั้นได้รวมตัวกับฝ่ายซ้ายของสภาเซมสโตโวลส์ ก่อนหน้าในประกาศเดือนตุลาคม มีชื่อว่า Constitutional Democratic Party สมาชิกเป็นที่รู้จักกันในนาม Cadets เรียกร้องรัฐธรรมนูญ แต่ภายหลังประกาศเดือนตุลาคมมีประกาศสนับสนุนการจัดเตรียมการร่างรัฐธรรมนูญ เตรียมตัวเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนในสภาดูมา หากทางจะเปลี่ยนให้เป็นสภาปาร์เลียเมนต์ตามแบบอังกฤษและเปิดทางไปสู่การปฏิวัติตามแนวเสรีนิยม การคุกคามจากฝ่ายที่ไม่พอใจ หลังจากประกาศเดือนตุลาคมแล้วพวกโซเชี่ยลิสต์ก็แยกกลุ่มออกจากฝ่ายเสรีนิยมโดยเด็ดขาด เนื่องจากพวกโซเชี่ยลิสต์มุ่งหวังถึงขั้นปฏิวัติล้มล้างอำนาจกษัตริย์และเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบสาธารณรัฐประชาธิปไตย จุดที่ที่หวังก็คือตามชนบทที่จะมีการก่อความไม่สงบเป็นพัก ๆ แต่ถึงกระนั้นเหตุการณ์ก็ยังไม่ถึงขั้นรุนแรงจนกระทั่งถึงเหตุการณ์หนึ่งที่กลายเป็นความหวังใหม่ของพวกเขา

นั่นคือเหตุการณ์ที่โปแลนด์ ซึ่งเมื่อมีการประกาศเดือนตุลาคมแล้วยังไม่มีผลบังคับในทันทีทันใด ได้เกิดเหตุจลาจลจนต้องมีการประกาศกฎอัยการศึก ในบอลติก พวกชาวนาเลทิส (Lettish) ก็ลุกฮือต่อต้านเจ้าของที่ดินชาวเยอรมัน นอกจากนี้ ก็มีการลุกฮือในเอเชียกลาง แม้เหตุการณ์จะไม่รุนแรงเหมือนสมัยบูกาเซฟแต่ก็สร้างเงื่อนไขของเวลาได้ ฝ่ายในเมือง กรมกรก็ต้องการเรียกร้องการทำงาน 8 ชั่วโมง ความไม่พอใจต่าง ๆ มากขึ้นประกอบด้วยคนเหล่านี้มีอาวุธที่เหลือจากสมัยการปฏิวัติ 1905 เหลืออยู่จึงมีความกระเหิมกระหือรือที่จะใช้มากขึ้น

¹² ประกาศเดือนตุลาคมนั้นตรงกับวันที่ 17 ต.ค. ตามปฏิทินเก่า แต่ในหนังสือที่มีวันที่เขียนไป เพราะถือตามปฏิทินใหม่

ทางฝ่ายทหารที่กำลังเผชิญภาวะอดอยาก ชาวอาวูธ จึงพร้อมที่จะร่วมมือปฏิวัติมีการกบฏในกองทหารบ่อยครั้งขึ้น ในเดือนพฤศจิกายน ทหารเรือที่cronstadtก็ก่อการกบฏปรากฏว่ากองทหารการปราบกบฏได้ จึงจับกุมตัวผู้ก่อการถึง 3,000 คน จากนั้นทหารเรือที่เซวัสโตปอลก็กบฏบ้าง ยึดเรือไว้เป็นเครื่องมือต่อรอง หัวหน้าคือร้อยโทปีเตอร์ ชมิทท์ (Peter Schmidt) หวังความช่วยเหลือจากเรือรบอื่น ๆ ในทะเลดำเพื่อขยายแนวปฏิวัติให้กว้างขึ้น แต่ผิดหวังในที่สุดก็ต้องยอมแพ้

เมื่อปรากฏว่า ประกาศเดือนตุลาคมไม่สามารถสร้างความสงบได้พวกโซเชียลิสต์ก็เริ่มมีความหวังเตรียมการปฏิวัติด้วยอาวูธเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เกิดเหตุอื่นเสียก่อนคือพวกเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กโซเวียตซึ่งประกอบด้วยกรรมกรสหภาพการค้าและผู้แทนโซเชียลิสต์ได้เรียกร้องให้มีการสไตรค์ขึ้นเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน เพื่อหนุนการกบฏที่cronstadtให้ยุติการตัดสินใจในศาลทหาร รัฐบาลยินยอมให้พวกกบฏขึ้นศาลพลเรือน ดังนั้น ในวันที่ 20 พฤศจิกายนการสไตรค์ก็ยุติ แต่ต่อมาในวันที่ 18 ธันวาคม สมาชิกของเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กโซเวียตถูกจับถึง 230 คน พวกมอสโคว์โซเวียตมีกลุ่มเมนเชวิค และบอลเชวิคและ Socialist Revolutionariesจึงประกาศเริ่มการสไตรค์ในมอสโคว์ เนื่องจากรู้ว่ากรรมกรมีอาวูธและทหารในเมืองก็เห็นใจพวกตน พวกเขามองให้เหตุการณ์บานปลายไปเป็นการปฏิวัติทั่วประเทศในวันที่ 20 ธันวาคม พวกกรรมกรในมอสโคว์เริ่มผลงานและเริ่มตระเวนไปทั่วเมือง

ทางฝ่ายรัฐบาลเองก็เตรียมพร้อมอยู่แล้ว เมื่อการสไตรค์เริ่มขึ้นกองทหารมอสโคว์มีที่ท้าวว่าจะช่วยฝ่ายกบฏ กองทหารของพระเจ้าซาร์จึงรีบเข้ายึดไว้ก่อน และในตอนปลายสัปดาห์ทหารการ์ด Semenovskiy จากกรุงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กก็มาช่วยในวันที่ 2 มกราคม 1906 ฝ่ายกบฏจึงต้องยอมวางอาวูธ

ในระบอบปี 1906 และ 1907 มีการจลาจลขึ้นประปราย รัฐบาลเริ่มส่งกองทหารไปประจำยังเอเชียกลางไซบีเรีย คอเคซัส บอลติกและโปแลนด์ พวกปฏิวัติและผู้ต้องสงสัยถูกจับหลายพันคนหลายร้อยคนถูกศาลทหารตัดสินประหารชีวิต พวกผู้นำโซเชียลิสต์ก็เริ่มหนีออกต่างประเทศ หลบซ่อนบ้าง บางคนก็ติดคุก เหตุการณ์ร้ายก็ยุติลง

การปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ

วิทที่มีฐานะเป็นที่ปรึกษาของพระเจ้าซาร์ เตรียมการร่างกฎหมายฉบับใหม่ตำแหน่งของวิทก็คือนายกรัฐมนตรี วิทมีหน้าที่เลือกตัวรัฐมนตรีแต่ต้องให้พระเจ้าซาร์ทรงเห็นชอบด้วย โปเบโตนอสเชฟและรัฐมนตรีอนุรักษนิยมทั้งหลายถูกปลดแต่ทรีปอฟ (Trepov) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความดุเดือดของตำราวยังคงมีฐานะเป็นเสมือนพระหัตถ์ขวาของพระเจ้าซาร์

ตัววิทเองนั้นไม่เป็นทั้งผู้นิยมรัฐธรรมนูญหรือเป็นพวกเสรีนิยมแต่เป็นผู้ยอมรับความจริงว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างเพื่อรักษาความสงบภายในประเทศ ความพยายามของเขาเพื่อรัสเซียนั้นเปรียบได้กับที่บิสมาร์คพยายามกระทำเพื่อประเทศเยอรมนี กล่าวคือเปลี่ยนการปกครองไปสู่ระบอบรัฐธรรมนูญโดยไม่ต้องล้มล้างกษัตริย์ เขาได้เชิญพลูลิเบอรัลเข้าร่วมในคณะรัฐมนตรีของเขาด้วย บางคนปฏิเสธที่วิทแต่งตั้งเคอร์โนโว (Durnovo) เป็นรัฐมนตรีมหาดไทยแทนบูลิณ และบางคนก็ปฏิเสธไม่เห็นด้วยกับนโยบายของวิทนายกรัฐมนตรีจึงต้องไปหาพวกจากบรรดาข้าราชการซึ่งไม่ค่อยมีผู้ใคร่จักและไม่มีผลงานมากนัก

เพื่อเป็นการคำนวณฐานะของรัฐบาล และให้พระเจ้าซาร์มีอิสระจากสภามากขึ้น วิทได้ใช้นโยบายการกู้ยืมเงินจากฝรั่งเศสเพื่อนำมาใช้ในการบางสถานการณ์ที่ต้องการความรีบด่วน ฝ่ายรัฐบาลฝรั่งเศสภายใต้อิทธิพลของกลุ่มเสรีนิยมฝ่ายซ้ายที่ไม่ต้องการให้วิทยืมเงินเพราะจะทำให้ฐานะของรัฐบาลรัสเซียเข้มแข็งขึ้น จำยอมให้รัสเซียยืมเงินได้ เพราะต้องการความสนับสนุนจากรัสเซียในเรื่องวิกฤตการณ์มออคโค

สภาดูมาครั้งแรก เดือนพฤษภาคม 1906 ได้มีการเลือกตั้งสภาดูมา โดยเลือกจากสภาที่ประกอบด้วยเจ้าของที่ดินทั้งขนาดใหญ่และเล็ก ซึ่งแน่นอนว่าสิทธิในการเลือกตั้งมิได้เท่าเทียมกัน ผู้ที่ไม่มีสิทธิเลือกตั้งคือพระ นักศึกษา ทหาร และผู้ไร้ที่ดิน ผลปรากฏว่าตัวแทนชาวนาและพวกคาเคตคือกลุ่มลิเบอรัลได้รับการเลือกตั้งเข้ามามาก ทำให้ความหวังของวิทที่ที่ทูลเสนอพระเจ้าซาร์ไว้ก่อนหน้านี้ว่าจะได้ "สภาดูมาหัวอ่อน" ยอมตามพระจักรพรรดิทุกประการพลาดไป วิทจึงถูกไล่

การสลายตัวของสภาคามา

สภาคามาเมื่ออายุสั้นมาก เพราะพระเจ้าชาร์ได้ทรงออกกฎหมาย

" ขึ้นมาทันที มีใจความโดยสรุปคือ

1. มุ่งสนับสนุนระบอบเอกราธิปไตยในการควบคุมสถานการณ์บัญญัติ
2. สนับสนุนสถาบันพื้นฐานเดิมให้คงอยู่และให้เป็นสถาบันเหนือกฎหมาย
3. ร่างกฎหมายระบุสิทธิในการเลือกตั้งและอำนาจของสถานการณ์บัญญัติใหม่

โดยลักษณะดังกล่าวสถานการณ์บัญญัติจึงเป็นสภาที่ไม่มีอำนาจมากนักและเพื่อให้สภานี้มีอำนาจต่อรองน้อยลงยิ่งขึ้นจึงมีการจัดตั้งสภาที่ 2 ขึ้นมาคือ State Council ทำหน้าที่เป็นสภาสูงสืบเนื่องมาจากในสมัยของอเล็กซานเดอร์ที่ 1 มีชื่อเดียวกัน พระจักรพรรดิทรงแต่งตั้งสมาชิกสภาขึ้นครึ่งหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งให้สภาคริสตจักรออร์ทอดอกซ์ ชุนนาง สภาเซมสโตโวล์ สถานศึกษา วิทยาศาสตร์ ศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยสภาการค้าและสหภาพการค้าเป็นผู้เลือกสำหรับสภาคามาขึ้นอยู่ในตำแหน่งประมาณ 5 ปี ชายหนุ่มที่บรรลุนิติภาวะแล้วมีสิทธิโหวตการเลือกสมาชิกสภาคามา ซึ่งส่วนใหญ่ก็เลือกด้วยความพอใจของกลุ่มชุนนางและชาวนา

"State Council" มีสิทธิยับยั้งกฎหมายทุกฉบับที่ผ่านมาจากสภาคามา รวมทั้งกฎหมายที่ผ่านมาทั้ง 2 สภานี้ต้องให้พระจักรพรรดิลงพระปรมาภิไธยและทรงมีสิทธิที่จะยังยั้งกฎหมายฉบับนั้นได้ ด้วยเหตุนี้พระจักรพรรดิจึงทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจโดยสมบูรณ์ในการแต่งตั้งปลดข้าราชการ พระเจ้าชาร์ทรงแต่งตั้งสมาชิกของ State Council ครึ่งหนึ่งและทรงแต่งตั้งสมาชิกสภาขึ้นทั้งหมดมีหน้าที่เหมือนเดิมคือสามารถออกกฎหมายโดยไม่ต้องผ่านความเห็นชอบของสภาล่าง ถ้ากฎหมายนั้นไม่ขัดกับกฎหมายพื้นฐาน เป็นผู้บัญชาการสูงสุดของกองทัพบกและกองทัพเรือ และมีอำนาจเต็มที่ในการประกาศสงครามและการร่างสนธิสัญญา ทรงสามารถประกาศสภาวะฉุกเฉินได้ทุกแห่งในจักรวรรดิ ประกาศดังกล่าวนี้มีลักษณะเหมือนที่เคยมีตั้งแต่ปี 1881 กล่าวคือ สิทธิในการได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเต็มที่ มีอำนาจทางศาลและเป็นผู้พิทักษ์นิกายออร์ทอดอกซ์ อำนาจของจักรพรรดิจึงยังคงเดิมเพียงแต่มีระบุว่าต้องขึ้นอยู่กับกฎหมายพื้นฐาน เพราะแม้แต่พระจักรพรรดิก็นำกฎหมายที่จะยกเลิกกฎหมายพื้นฐานโดยไม่ผ่านสถานการณ์บัญญัติ¹³

¹³ Harcave, op.cit., pp. 410-422

สภาดูมาครั้งแรกนี้ไม่ประสบความสำเร็จก็เนื่องมาจากสิ่งที่คนเหล่านี้ต้องการคือการปฏิรูปโดยมีคณะรัฐมนตรีเป็นผู้มีส่วนรับผิดชอบด้วย แต่คณะรัฐมนตรีมิได้ต้องการ ดังนั้น สโตลิปิน (Stolypin)¹⁴ เลื่อนจากตำแหน่งรัฐมนตรีมหาดไทยไปเป็นนายกรัฐมนตรีและนิโคลัสก็ล้มสภาดูมา พวกलिเบอรัลหนีข้ามชายแดนไปเมืองไวเบอร์ก (Viborg) ในฟินแลนด์ตั้งบ่อนมยุ้งประชาชนให้เลิกเสียภาษีให้รัฐและไม่ให้เข้ารับราชการทหารจนกว่าจะมีการเปิดประชุมสภาดูมาใหม่ ซึ่งคำเรียกร้องนี้ไม่ได้ผลในที่สุดพวกलिเบอรัลก็หมดหวังที่จะได้เข้ามาในสภาใหม่

สภาดูมาครั้งที่ 2 มีนาคม-มิถุนายน 1907

การแสดงออกของสมาชิกสภาดูมาครั้งที่ 1 นั้น ทำให้ฝ่ายที่ต่อต้านการมีรัฐธรรมนูญตกใจยิ่งขึ้น จึงเรียกร้องให้พระเจ้าซาร์ทรงจำกัดอำนาจของสภาดูมา สโตลิปินพยายามเข้ากับชาวนาและระบับการต่อต้านรัฐบาล จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมาครั้งที่ 2 แต่ครั้งนี้ปรากฏว่าพวกलिเบอรัลถูกตัดออกหมด พวกนิยมซ้ายได้รับเลือกเข้ามามากกว่าครั้งแรก การเรียกร้องปฏิรูปและการวิจารณ์รัฐบาลจึงเริ่มต้นต่อไป ในเดือนมิถุนายนสภาดูมาก็สลายตัว

สภาดูมาครั้งที่ 3 และ 4 (ค.ศ. 1907-1912) และ (1912-1917)

ก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาดูมาครั้งที่ 3 สโตลิปินใช้อำนาจตามกฎหมายมาตรา 87 ของกฎหมายพื้นฐานแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งตัดผู้แทนของกรรมกรชาวนาและพวกที่ไม่ใช่ชาวรัสเซียออกไป ปรากฏว่าทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์มาก ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเอาใจเจ้าของที่ดินและชาวรัสเซียแท้อื่น ๆ สภาดูมาครั้งที่ 3 และ 4 ยืนยงอยู่เต็มที่ แม้จะมีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเลวร้ายของรัสเซียในราชสำนัก

สภาดูมาครั้งที่ 4 ดำเนินอยู่จนถึงปี ค.ศ. 1917 เมื่อการปฏิวัติเริ่มขึ้นและสมาชิกสภาดูมาได้จัดตั้งสภาชั่วคราวขึ้นแทน
ผลงานของสภาดูมา

สภาดูมาประสบความสำเร็จในฐานะเป็นสภานิติบัญญัติน้อยมาก เพราะสภาล่างมีสิทธิ

¹⁴ ศัตรูสำคัญคนหนึ่งของ Rusputin

ร่างกฎหมายแค่ 34 มาตราในจำนวนทั้งหมดถึง 2,197 มาตรา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกษตรกรรมและการศึกษา สภาดูมากลับไปมีอิทธิพลต่อการปฏิรูปในกองทัพบกและกองทัพเรือในด้านการเงิน และเป็นหน่วยงานแห่งเดียวที่สามารถวิจารณ์รัฐบาล สมาชิกได้มีโอกาสฝึกประสบการณ์และได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลที่ในที่สุดก็นำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญ

พี.เอ. สโตลิพิน (P.A.Stolypin)

ปีเตอร์ สโตลิพิน (1862-1911) เป็นเจ้าของที่ดินที่มีฐานะมั่งคั่ง ได้เป็นผู้จัดตั้งคณะรัฐบาลชั่วคราวก็เพราะชื่อเสียงมีความซื่อสัตย์ในสมัยเป็นรัฐมนตรีมหาดไทยและเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อปี 1906 (Council of Ministers) เขาเป็นพวกอนุรักษนิยม สนับสนุนซาร์ แต่ก็เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิรูปและต้องพยายามกวาดล้างพวกนักปฏิวัติ ซึ่งได้เริ่มวางงานมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1905 เขาชนะใจพวกชาวนาด้วยการจัดการปฏิรูปที่ดิน เขาพยายามที่จะล้มเลิกสภาดูมาครั้งที่ 2 และก็ประสบความสำเร็จ ความเชื่อของสโตลิพินก็คือการที่จะปฏิรูปได้นั้นรัฐบาลจะต้องมีอำนาจโดยอาศัยสภาดูมาเป็นฐาน

พวกนักปฏิรูปถูกนำตัวไปพิจารณาในศาลและถูกประหารชีวิตหลายร้อยคน ระหว่างปี 1905-1908 หลายพันคนถูกเนรเทศไปไซบีเรีย พวกที่ไม่ใช่รัสเซียโดยเฉพาะคือโปล ยิว ฟินน์ ถูกกวาดล้างกันเป็นการใหญ่ โดยเฉพาะฟินแลนด์ซึ่งได้ปกครองตนเองเมื่อปี 1905 ต้องถูกจำกัดสิทธิอีกครั้งในปี ค.ศ. 1910

ด้วยความหมายที่จะให้มีการจัดตั้งสภาดูมาครั้งที่ 2 สโตลิพินใช้มาตรา 87 ออกกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเป็นครั้งแรก ให้ชาวนามีสิทธิได้รับที่ดินขึ้นหนึ่งจาก mir และให้ทำกินในผืนดินนั้นในฐานะเจ้าของด้วย กฎหมายฉบับนี้ได้มีการขยายความในสมัยสภาดูมาครั้งที่ 3 เพื่อต่อต้าน "mir" และในปีค.ศ. 1906 และ 1914 ครอบครัวยุคหนึ่งก็ได้รับที่ดินจาก "mir" มาเป็นของตน รัฐบาลช่วยเหลือต่อไปด้วยการให้ยืมเงินและช่วยจัดการแบ่งที่ดินทำกินเพื่อให้ชาวนาได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ทำให้ชาวนาขึ้นชมรัฐบาลเป็นอย่างมาก และประชาชนอีก 3 ล้าน ก็ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ไปบุกเบิกหาที่ทำกินในไซบีเรีย ซึ่งในการกระทำดังกล่าวนี้ทำให้สโตลิพินเองมีศัตรูที่สำคัญก็คือพระจักรพรรดินีและกลุ่มชาวยุโรป จนถึงพวกชาวยุโรป และพวกปฏิวัติ

ซึ่งรู้สึกว่าการที่สโติลฟินได้รับการสนับสนุนจากชาวนานั้นทำให้พวกตนเสียผลประโยชน์ ในที่สุด เขาจึงถูกฆาตกรรมโดยสมาชิก S.R. ที่เป็นสายของตำรวจด้วยเมื่อปี ค.ศ. 1911¹⁵

รัสปูตินนักบุญปีศาจ

ก่อนที่จะสิ้นสุดสมัยของจักรวรรดิรัสเซียขึ้น ชื่อที่สื่อกระฉ่อนก็คือรัสปูติน (Gregory Efimovich Rasputin : ค.ศ. 1872-1916) บรรดาผู้ชื่นชมรัสปูตินจะเรียกเขาว่าเป็นเทพเจ้า ซึ่งมีความกรุณาไปรตราช่วงศักราชโรมานอฟ แต่ศัตรูของรัสปูตินกลับเห็นว่าเขาคือผู้ทำลายรัสปูตินมีกำเนิดเป็นชาวไซบีเรียได้รับการศึกษาแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ มีอาชีพตระเวนสอนธรรมะและครองชีพอยู่ได้ด้วยการบริจาคของผู้เลื่อมใส มีความเชื่อในเรื่อง "เพศ" เป็นทางไปสู่ความเห็นอกเห็นใจของมวลมนุษย์และเป็นการสร้างบุญชนิดหนึ่ง รัสปูตินถูกชักนำเข้าสู่ราชสำนักโดยคณะสุภาพสตรีที่เลื่อมใสเขาเมื่อปี 1905 ในฐานะเป็นผู้รักษารัชทายาทของซาร์ด้วยอำนาจมหัศจรรย์ พระจักรพรรดินีอเล็กซานเดอร์ทรงคลั่งไคล้และเชื่อถืออย่างมากจนถึงกับยกให้เป็นผู้มาโปรดรัสเซียและช่วยรักษาราชวงศ์โรมานอฟ พระนางจะเชื่อฟังคำสั่งของรัสปูตินทุกประการทั้งในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวและเกี่ยวกับชาติ ไม่ทรงยอมเชื่อคำกล่าวร้ายต่อรัสปูตินในเรื่องใดทั้งสิ้น แม้กิตติศัพท์ความชั่วร้ายของรัสปูตินจะปรากฏนานับการ

เมื่อปี ค.ศ. 1911 และ 192 ที่ประชุมสภาผู้มาตีวิพากษ์วิจารณ์รัสปูตินอย่างรุนแรงโดยเฉพาะประธานสภาคือ เอ็ม วี รอดเซียนโก (M.V. Rodzianko : 1859-1924) ได้กล่าวหารัสปูตินอย่างรุนแรง¹⁶ แต่ทั้งพระเจ้าซาร์และพระจักรพรรดินีมิได้ทรงเชื่อ ทรงถือว่ารัสปูตินเป็น "เพื่อนของเรา" ในปี ค.ศ. 1911 อิทธิพลของรัสปูตินมีมากถึงขนาดสามารถถอดถอนและแต่งตั้งบุคคลในคณะรัฐมนตรี ตัดสินใจเกี่ยวกับการทหารในระหว่างสงคราม

ต่อมาในช่วง ค.ศ. 1915 ที่สมเด็จพระจักรพรรดิต้องเสด็จออกแนวรบ พระจักรพรรดินีทรงมีตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่ผู้ที่บัญชาการเหนือซาร์ขึ้นไปอีกก็คือ รัสปูติน ฝ่ายตรงกันข้ามจึงตัดสินใจลอบฆ่าเขาเสียในปีค.ศ. 1916 พวกที่ฆ่าเขาไม่ใช่พวกสังคมนิยมหรือพวกขบวนการปฏิวัติ แต่เป็นพระราชวงศ์องค์หนึ่งที่ไม่สามารถจะทนความเสื่อมเสียที่เกิดขึ้น

¹⁵ Sfurley, *op.cit*, pp. 200-203

¹⁶ Dmytryshyn, *op. cit.*, p.440

ในราชสำนักเนื่องจากการกระทำของรัสเซียได้อีกต่อไป¹⁷ ผู้นำของฝ่ายก่อกำจัดรัสเซียก็คือเจ้าชาย ยูซูปอฟ (Yusupov) รัสเซียถูกวางยาพิษในเครื่องดื่มและอาหาร ถูกยิงซ้ำ เมื่อรัสเซียฟื้นขึ้นมาอีกครั้งก็ถูกตีและเตะนับไม่ถ้วน ใช้ผ้ามาพันศพนำไปทิ้งแม่น้ำเนวา พระจักรพรรดินีทรงเศร้ามากได้ทรงให้นำศพของรัสเซียมาฝังไว้ที่พระราชวังซาร์สโกเซโล (Tsarskoe Selo) ซึ่งในสมัยปฏิวัติก็ได้มีผู้ศพของรัสเซียมาเผาอีกครั้งหนึ่ง

นโยบายต่างประเทศ

สงครามโลกครั้งที่ 1 ระหว่างปี 1914-1918 นั้นนับว่าเป็นสมัยสำคัญที่สุดของประวัติศาสตร์ยุโรปในศตวรรษที่ 19 เพราะในรัสเซียนั้นเป็นปีแห่งการสิ้นสุดพระราชวงศ์และระบอบกษัตริย์ สงครามมีสภาพเหมือนการหล่อเลี้ยงการปฏิวัติ ในสมัยซาร์นิโคลัสมีการปฏิวัติสำคัญ 2 ครั้ง ในจีนก็อ่อนแอจนพวกมหาอำนาจยุโรปพยายามฉกฉวยโอกาสขยายอำนาจเข้าไปตั้งขึ้นก็เริ่มสร้างอำนาจ จนทำให้เกิดปะทะกับรัสเซียนำไปสู่สงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่นและการปฏิวัติ ค.ศ. 1905 ในยุโรปความอ่อนแอของจักรพรรดิเตอร์กิกก็นำไปสู่ความขัดแย้งในบอลข่านในหมู่ชาติมหาอำนาจนำไปสู่การสร้างอำนาจของเยอรมนี สำหรับรัสเซียก็นำไปสู่สงครามกับเยอรมนีและออสเตรียปิดท้ายด้วยการปฏิวัติ ค.ศ. 1917

เยอรมนี ออสเตรียและอิตาลีได้จัดตั้งสนธิสัญญาไตรภาคี (Triple Alliance) เมื่อปี ค.ศ. 1882 ยุโรปแบ่งออกเป็น 2 ค่าย ลัทธิจักรวรรดินิยมระหว่างประเทศนำไปสู่การแข่งขันและความขัดแย้งกันนำไปสู่สมัยแห่งสงคราม 1914 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางการทูตที่สำคัญที่นำไปสู่เหตุการณ์ก็คือการที่เยอรมนีสมัยบิสมาร์กพันธมิตรและประเทศคู่การค้าของรัสเซียซึ่งกลับมีฝรั่งเศสมาแทนที่ เมื่อปี ค.ศ. 1891 แคบริแทนซึ่งเป็นศัตรูที่สำคัญของรัสเซียในศตวรรษที่ 19 กลับกลายมาเป็นพันธมิตรกันเมื่อปี 1907 จนมีผลทำให้ประเทศไตรภาคีมีลักษณะการเผชิญหน้ากับไตรพันธมิตร (Triple Alliance)

¹⁷ เชื่อกันว่ารัสเซียมีกองกำลังเจ้าฟ้าหญิงอลก้า และบางแห่งก็กล่าวว่ารัสเซียทำลายพระราชธิดาทุกพระองค์

ภายหลังจากสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่นแล้วนั้นแทนที่จะมีการปรับปรุงกองทัพให้ดีขึ้น รัสเซียก็ยังคงไม่พร้อมในการทำสงครามเมื่อปี ค.ศ. 1914 อยู่นั่นเอง ในต้นรัชสมัยพระเจ้าซาร์-นิโคลัสที่ 2 นั้นได้มีการเรียกประชุมที่กรุงเซก ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1899 และครั้งที่ 2 เมื่อปี ค.ศ. 1907 แม้จะไม่มีผลกระทบใดๆ ที่จะช่วยป้องกันการสร้างอำนาจของเยอรมนีแต่ก็ได้จัดให้มีการตั้งศาลระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงเฮก

รัสเซียต้องเข้าสู่สงครามก็เพราะการดำเนินนโยบายแพน-สลาฟ ความรู้สึกต่อต้านออสเตรียก็หนุนให้หันไปช่วยเหลือเซอร์เบีย แต่ถึงกระนั้นนิโคลัสก็ทรงลังเลในการตัดสินใจรบก็เพราะทรงได้รับการยับยั้งจากที่ปรึกษาทางทหารของพระองค์

ปัญหาตะวันออกไกล

เมื่อยังทรงดำรงตำแหน่งซาร์เรวิชนันได้เสด็จพระราชดำเนินประพาสตะวันออกไกลเมื่อปี ค.ศ. 1890 ทำให้ทรงสนพระทัยในภูมิภาคนี้ผู้ใกล้ชิดในราชสำนักหลายคนก็สนใจในเรื่องการสร้างทางรถไฟ การทำเหมืองแร่ วิถีเองก็ผันที่ขาดการกำกับเงินรวมทั้งพวกชาตินิยมที่ต้องการขยายอำนาจออกไปทางตะวันออกไกลด้วย พวกชาตินิยมได้รับการเร่งเร้า เนื่องจากการวางขึ้นเชิงทางการทูตของเยอรมนีที่ต้องการเบนความสนใจของรัสเซียออกจากเขตบอลข่านและยุโรปตะวันออก

เมื่อเสร็จสงครามจีน-ญี่ปุ่นนั้นได้มีการทำสนธิสัญญาชิโมโนเซกิเมื่อปี 1895 จีนต้องยกแหลมเลียวตุง พอร์ต อาร์เธอร์ พอร์โมซา และเบสกาตอร์ ไวไฮไว ให้ญี่ปุ่นรวมทั้งต้องเสียค่าปฏิกรรมสงครามด้วย เกาหลียุติเป็นเอกราชโดยรัสเซียกับญี่ปุ่นยอมรับสถานะดังกล่าวของเกาหลียุติเมื่อปี 1895 ชัยชนะของญี่ปุ่นดังกล่าวทำให้รัสเซียหวาดวิตกและเห็นความจำเป็นที่จะต้องขยายอำนาจในตะวันออกไกล ค.ศ. 1896 รัสเซีย เยอรมนีและฝรั่งเศสได้ร่วมมือกันผลักดันให้ญี่ปุ่นคืนแหลมเลียวตุงให้จีน วิถีก็กู้เงินฝรั่งเศสให้เงินเพื่อสามารถชดเชยค่าปฏิกรรมสงครามแอบทำสัญญาลับกับจีนต่อต้านญี่ปุ่น ทำให้ได้สิทธิทางการค้าและสร้างทางรถไฟสายแมนจูเรียมีทางแยกไปสู่พอร์ตอาร์เธอร์ ซึ่งการกระทำดังนั้นก็ทำให้รัสเซียสามารถครอบครองเศรษฐกิจของแมนจูเรียได้ภายหลัง

ค.ศ. 1898 รัสเซียขอพอร์ทอาเธอร์และตอนปลายของแหลมเลียวตง ญี่ปุ่นเริ่มหวาดวิตกท่าทีของรัสเซีย เนื่องจากการที่รัสเซียสร้างอิทธิพลเลยไปถึงเกาหลีด้วยนั้น เกาหลีมีที่ตั้งที่ดูเสมือนเป็นกริชง่อกญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงเจรจาให้รัสเซียยอมรับอิทธิพลของตนในเกาหลีเพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่ญี่ปุ่นจะยอมรับสิทธิของรัสเซียในแมนจูเรีย แต่นิโคลัสทรงสนพระทัยในเกาหลีด้วยจึงไม่ตกลง

ค.ศ. 1900 เกิดกบฏในจีน ชาวจีนเริ่มต่อต้านคนต่างชาติกองทหารนานาชาติถูกส่งเข้าไปในจีน เมื่อกบฏยุติลงรัสเซียก็ถือโอกาสปล่อยกองทัพบกครองแมนจูเรียโดยไม่สนใจการคัดค้านของญี่ปุ่นฝ่ายอังกฤษซึ่งต้องการพันธมิตรภายหลังสงครามบัวร์ เนื่องจากถูกตัดขาดออกโดดเดี่ยวและตกใจที่เห็นการค้ำกับจีนถูกคุกคามจึงตกลงทำสัญญาพันธมิตรกับญี่ปุ่น เมื่อปี ค.ศ. 1902 ทำให้ญี่ปุ่นเกิดความรู้สึกที่จะจัดการแก้แค้นรัสเซีย เพื่อตัดความทะเยอทะยานของประเทศนั้นใน ความพยายามแสวงหาอิทธิพลเพิ่มขึ้นในตะวันออกไกล

วิธีที่เป็นฝ่ายต่อต้านสงครามจึงลาออก พระเจ้าซาร์ทรงได้รับการหนุนจากเพลท์เว และความมั่นคงใจเรื่องแม่น้ำยาลู จึงทรงตัดสินพระทัยว่าการต่างประเทศด้วยพระองค์เองทรง แต่งตั้งนายพลเรือเล็กเซอเยฟ (Alexeyev) เป็นอุปราชแห่งภาคตะวันออกไกล และเริ่มบุกเข้าเกาหลี ค.ศ. 1903 ญี่ปุ่นขอให้รัสเซียถอนทหารออกจากแมนจูเรีย และยอมรับสิทธิของญี่ปุ่นเหนือเกาหลี รัสเซียไม่ยินยอมสงครามจึงเริ่มขึ้นโดยญี่ปุ่นโจมตีพอร์ท อาร์เธอร์

ดูที่ท่าแล้วรัสเซียไม่น่าจะเกรงใจญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศเล็กกว่าเลย แต่เนื่องจากความไม่พร้อมรบ การคอร์รับชั่น ทำให้กองทัพรัสเซียขาดสมรรถภาพเท่าที่ควร ทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรียก็ไม่พร้อมสำหรับเป็นเส้นทางส่งเสบียงเท่าที่ควร คนในรัสเซียก็ไม่สนใจสงครามซึ่งเกิดขึ้นไกลเกินไป

ฝ่ายญี่ปุ่นก็ไม่พร้อมที่ก่อสงครามยืดเยื้อจึงต้องการเผด็จศึกทางทะเลก่อน จึงส่งกองทัพบกแมนจูเรียยึดเกาหลีและพอร์ทอาเธอร์เมื่อเดือนมกราคม 1905 ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ก็เป็นสมัยแห่งสงครามที่มุกเดนรัสเซียถูกโจมตีย่อยยับ ต้องถอยไปตั้งหลักเพื่อรอกำลังเสริม แต่เกิดการปฏิวัติในประเทศทำให้นิโคลัสต้องยอมรอกการไกล่เกลี่ยของอเมริกา-พอติญี่ปุ่นก็ไม่ต้องการสงครามยืดเยื้ออยู่แล้วทั้งสองฝ่ายตกลงกันได้ อาจกล่าวได้ว่า ณ ที่นี้ว่าการที่รัสเซียต้องยอมแพ้

มิใช่เพราะผลของการปฏิวัติในบ้านเมืองตนเอง เนื่องจากว่าในปีค.ศ. 1904 รัสเซียก็ยังมีการเตรียมการส่งกองเรือจากเซตทะเลบอลติก เดินทางเกือบครึ่งโลกมายังพอร์ต อาเธอร์ทำการยิงแม้เรือหาลาของอังกฤษในเขตคอกเกอร์ แบงก์เพราะคิดว่าเป็นเรือญี่ปุ่น กองเรือมาถึงตะวันออกไกลในเดือนเมษายน 1905 แต่ก็ถูกจมลงกันทะเลด้วยฝีมือของนายพลโตโจ และกองทัพเรือญี่ปุ่นที่ช่องแคบ ซุชิม่า (Tsushima) เรือรัสเซียถูกจมถึง 23 ลำ เหลือรอดมาถึงพอร์ตอาร์เธอร์เพียง 4 ลำ ทหารรัสเซียเสียชีวิตถึง 4,730 คน โดยญี่ปุ่นเสียชีวิต 110 คน ความพ่ายแพ้ครั้งนี้เท่ากับเป็นการยุติความทะเยอทะยานของรัสเซียในภาคตะวันออกไกล รัสเซียเสียเกียรติภูมิโดยสิ้นเชิง ซึ่งความสูญเสียได้กลายเป็นสิ่งเร่งเร้าเพื่อการปฏิวัติในประเทศอย่างแท้จริง

สงครามปี 1914

เมื่อสงครามเกิดขึ้นนั้น ความรู้สึกของประชาชนรัสเซียก็คือต้องป้องกันชาติ และสนับสนุนพวกสหภาพทั้งหมด มีการจัดตั้งสหภาพของทุกพรรคยกเว้นพวก S.D. ในสภาดูมา มีพวกบอลเชวิคเท่านั้นที่ต่อต้านสงครามเนื่องจากเหตุผลเฉพาะภายในพรรคเอง รัสเซียเองขณะนั้นก็ยังไม่พร้อมทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเตรียมเผชิญสงคราม แม้จะมีการปรับปรุงกองทัพเมื่อค.ศ. 1905 แต่ก็ยังขาดอาวุธ เสบียง และเครื่องมือรบเช่นมีทหารประจำการเพียง 1 ล้าน 5 แสนคน กองหนุน 3 ล้านคน ซึ่งขาดการฝึกและขาดอาวุธ

แผนการดูดีจริงแต่การเตรียมการไม่พร้อมคือ

1. ลดความกดดันทางฝรั่งเศส โดยโจมตีเยอรมนีทางปรัสเซียตะวันออก
2. โจมตีออสเตรียทางด้านกาลิเซีย ในขณะที่เดียวกันก็ต่อต้านเตอร์ก และทำให้แน่ใจได้ว่าญี่ปุ่นจะไม่รุกรานภาคตะวันออก

แกรนด์ ดุค นิโคลัส ทำหน้าที่เป็นแม่ทัพใหญ่ แต่กลับเป็นผู้นิยมแบบอย่างของเยอรมนี พระเจ้าซาร์โปรดให้เปลี่ยนชื่อเมืองหลวงคือ เซนต์ปีเตอร์สเบิร์กซึ่งเป็นภาษาเยอรมันเป็นกรุงเปโตรกราดภาษาสลาฟ

ทั้งสองฝ่ายพยายามเอาใจโปแลนด์ ทางออสเตรียช่วยด้วยการอนุญาตให้พิลซุคสกี (Pilsudski) ตั้งหน่วยต่อต้านรัสเซียและจะอนุญาตให้ปกครองตนเองภายหลังสงครามรัสเซียสัญญาให้ปกครองตนเองและจะได้เสรีภาพในการนับถือศาสนาภายใต้การปกครองของรัสเซียแน่นอนที่ทางฝ่ายโปแลนด์ยอมหวังที่จะมีเสรีภาพทางการเมืองโดยเด็ดขาดมากกว่าพวกสลาวในยุโรปตะวันออกก็หวังให้รัสเซียช่วยปลดปล่อยพวกตนออกจากออสเตรียก่อนที่จะเรียกร้องสิทธิปกครองตนเองโดยเด็ดขาดต่อไป บุคลากรร่วมมือกันกับฝ่ายมหาอำนาจกลาง ส่วนตุรกีหลังจากที่ตกลงทำสัญญากับประกากับรัสเซียแล้วก็ตกลงเข้าร่วมเป็นฝ่ายเยอรมนี

ในระยะแรก ๆ นั้นกองทัพของรัสเซียประสบชัยชนะ การรุกทางเหนือทำให้เยอรมนีตกใจส่งฮินเคนเบอร์เกอร์ไปทางแนวรบทางภาคตะวันออกในที่สุดรัสเซียต้องถอยจากปรัสเซียตะวันออก หลังจากการรบที่แทนเนลเบิร์กเสียชีวิตทหารถึง 170,000 คน แต่ผลอื่นก็คือทำให้เยอรมันต้องถอนทหารออกจากภาคตะวันออก และฝรั่งเศสก็ปลดปล่อยหลังจากการรบที่บริเวณแม่น้ำมารินทางภาคใต้ในออสเตรียบุกเข้าสู่เชอร์เซียนโปแลนด์จากกาลิเซียแต่พอถึงเดือนกันยายนรัสเซียก็ได้กาลิเซียคืนมาทั้งหมด เยอรมันถูกตรึงตลอดแนวในการรบที่วอร์ซอ

อากาศก็เริ่มหนาวจัด ทางใต้ตุรกีก็ยึดทรานส์ คอเคเซียและร่วมกับเยอรมันปกครองย่านทะเลดำเดือนมีนาคมรัสเซียก็ข้ามภูเขาคาเปเซียน เข้าสู่ยังการี และยึดป้อมกาลิเซียที่พรเซมซิล (Przemyśl) จับเชลยศึกได้ 120,000 คน เดือนพฤษภาคม กองทัพออสเตรีย-เยอรมันก็สามารถขับไล่กองทัพรัสเซียออกจากโปแลนด์ คอร์ทแลนด์และลิทัวเนีย แกรนด์ ดุค นิโคลาสก็ถอยมายังฝั่งแม่น้ำไรก้า วิลนา ฟิงส์ก ทาร์โนโปลแต่เยอรมันสนใจการยึดโปแลนด์เพราะเห็นว่าดินแดนภาคตะวันออกมีความสำคัญมากกว่าไม่ได้เตรียมกองทัพบุกภาคตะวันออกจริงจังนัก ดังนั้น แม้รัสเซียจะไม่ได้ถูกบุกถึงภายในประเทศของตนแต่ก็นับว่าปี ค.ศ. 1915 เป็นปีแห่งความพ่ายแพ้ของรัสเซีย ในการรบแบบบอลลูน รัสเซียก็สูญเสียทหารถึง 3,800,000 คนในช่วง 10 เดือนแรกของสงคราม แกรนด์ ดุค นิโคลาสถูกปลดออกจากตำแหน่ง พระเจ้าซาร์ทรงเข้าบัญชาการทัพด้วยพระองค์เองในเดือนกันยายน ซึ่งนับว่าทรงดำเนินนโยบายผิดพลาดที่ปล่อยให้กิจกรรมภายในประเทศตกอยู่ในมือของพระจักรพรรดินีและรัฐมนตรี ในขณะที่พระเจ้าซาร์เองก็ถูกประชาชนมองเห็นว่าเป็นตัวก่อสงคราม

ค.ศ. 1916 ฝ่ายพันธมิตรก็เตรียมรุกทางภาคตะวันตกและรัสเซียตามการตกลงที่
ชานติลลี (Chantilly) ตั้งแต่เดือนธันวาคม 1915 ตกลงให้บุกตะวันออกไปพร้อมกันโดยที่ภาค
ตะวันออกแนวรบเป็นการครึ่งอยู่เป็นส่วนใหญ่ เพราะเยอรมันมุ่งแนวรบทางภาคตะวันตกมากกว่าและ
ออสเตรียก็ต้องจัดการกับอิตาลีซึ่งแปรพักตร์เมื่อเดือน พฤษภาคม 1915 ขณะเดียวกัน บริเตน
ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นก็ส่งเสบียงอาวุธไปช่วยรัสเซียเนื่องจากการปรากฏว่ากองทหาร
บางกองไม่มีแม้แต่ปืนยิงซ้ำศึก ในเดือนพฤษภาคมอิตาลีต้องขอความช่วยเหลือบ้าง นายพลบรูซิลอฟ
(Brusilov) เปิดแนวรบ 300 ไมล์ ออสเตรียเริ่มพราชัย ทำให้เยอรมนีต้องหันไปสนับสนุน
ออสเตรียอีกทางหนึ่งโดยที่ก่อนหน้านี้บรูซิลอฟจับเชลยศึกได้ถึง 450,000 คน และที่เหลือก็หนีทัพ
รุมานีเข้าสู่สงครามในช่วงนั้น แต่เป็นฝ่ายพราชัยเยอรมันบุกถึงบูคาเรสต์

ค.ศ. 1917 บรูซิลอฟเปิดแนวรบเพื่อช่วยสัมพันธมิตรทางตะวันตก เอาชนะออส-
เตรียแต่ฝ่ายแพ้เยอรมัน ก็พอดีเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติภายในประเทศขึ้น¹⁸

¹⁸D.M.Sturley, *op.cit.*, pp.210-216

1. พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่สามทรงเป็นกษัตริย์เอกาธิปัตย์พระองค์สุดท้ายที่ได้เสด็จเดินทางไปเยือนตะวันออกไกล กรีซ อียิปต์ อินเดีย และญี่ปุ่น
 2. ปัญหาภายในพระราชวงศ์ - ชาร์ทรงโลเล
 - ชารินาไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน
 - การประชวรด้วยโรคเลือดไหลออกไม่หยุดของชาร์เรวิชทำให้ทรงหมกมุ่นอยู่กับตนเอง ยึดมั่นในระบอบเอกาธิปัตย์ และมีความอ่อนแอทางการเมือง
 3. นโยบายภายในประเทศ
 - 3.1 เหตุการณ์วันพระราชทานของขวัญในพิธีรับมงกุฎ
 - 3.2 การคอร์รัปชันในราชการและการเคลื่อนไหวของฝ่ายปฏิวัติคือพวก "Social Democrats และพวก Social Revolutionaryทำให้ฝ่ายรัฐบาลต้องนำนโยบาย Russification มาใช้
- การต่อต้านยิวอย่างรุนแรง
- ตำรวจจับผู้แสดงความคิดเห็นเสรีนิยม
- ขณะเดียวกันคือการเผยแพร่ผลงานของ Marx คือ "Legal Marxists"
- อธิบดีกรมตำรวจเปิดโอกาสให้พวกนิยมมาร์กซ์ขึ้นมาเล่นบนดิน ผลก็คือทำให้มีการจับกลุ่มกันหนาแน่นยิ่งขึ้น
4. การเบนความสนใจจากภายในประเทศ : สงคราม Russo-Japanese War 1904-1905
 - ผล 4.1 Phlevo ถูกสังหาร
 - Grand Duke Sergius ถูกลอบสังหาร
 - ความปั่นป่วนทั้งเรื่องชาวนา ชาวไร่ ยิว และกรรมกร
5. มีการเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ให้เสรีภาพของศาสนา กฎหมาย การปกครองตนเองและการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีรัฐบาลเลือกตั้งเป็น "Fundamental Law"
- ที่จักรพรรดิทรงลงนาม
6. พรรคการเมืองขณะนั้นคือ Russia Social Democratic Labour เป็น Maxist หัว

รุนแรงมีหัวหน้าคือ Lenin และ Martov

{	Balshevik Menshevik

-Social Revolutionary เป็นทายาทของ Polulists หัวรุนแรง

-Union of Literations 1930 คือปัญญาชนและข้าราชการต้องการรัฐธรรมนูญที่ต่อมา

แบ่งออกเป็น-Constitutional Democrats (Cadet) และ Octobrists เป็นพวก

ประนีประนอมกับซาร์เมื่อทรงออกประกาศ 30 ต.ค. 1905 คือ Octobrist Manifests

7. เหตุการณ์ปฏิวัติเดือนธันวาคม ค.ศ. 1905

ประกาศเดือนตุลาคม (The October Manifests)

มีการเปิดประชุมสภาดูมาไม่ประสบความสำเร็จ สงคราม Russo-Japanese แพ้ คือส่ง-

คราม 1914

คำถามทบทวน

1. จงกล่าวถึงสถานภาพของรัสเซียภายหลังปี ค.ศ. 1916
2. ความยุ่งยากภายในประเทศและการเติบโตใหญ่ของฝ่ายต่อต้าน